

Предметом розгляду в подальших наукових дослідженнях стануть шляхи удосконалення інституційного механізму публічного управління у сфері етнополітичних відносин в Україні.

Список використаних джерел

1. Лундські рекомендації про ефективну участь національних меншин у суспільно-політичному житті з пояснювальними примітками. Вересень 1999 р. URL: <http://www.osce.org/uk/hcnm/32255?download=true>.
2. Норт Д. Інституційні, інституціональні зміни та функціонування економіки / пер. з англ. І. Дзюб. Київ: Основи, 2000. 198 с.
3. Положення про департамент з питань культури, національностей та релігій Львівської обласної державної адміністрації: Розпорядження голови обласної державної адміністрації від 30 лип. 2013 р. № 483/0/5-13/ URL: http://loda.gov.ua/k_n_r_funktsionalni-obovuazky.
4. Положення про Міжурядову українсько-німецьку комісію із співробітництва у справах осіб німецького походження, які проживають в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 груд. 2015 р. № 1075. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1075-2015-p#n25>.
5. Положення про Українську частину Двосторонньої українсько-словацької комісії з питань національних меншин, освіти і культури: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 трав. 2012 р. № 440 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/440-2012-p#n12>.
6. Положення про Українську частину Змішаної міжурядової Українсько-Румунської комісії з питань забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квіт. 2012 р. № 357. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/357-2012-p/paran32#n32>.
7. Положення про Українську частину Змішаної українсько-угорської комісії з питань забезпечення прав національних меншин: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 серп. 2011 р. № 954. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/954-2011-p#n26>.
8. Положення про управління культури Чернівецької обласної державної адміністрації. URL: <http://www.bukoda.gov.ua/sites/default/files/doc/PDF/kultura.pdf>.
9. Положення про управління національностей та релігій Закарпатської обласної державної адміністрації: Розпорядження голови державної адміністрації від 8 черв. 2017 р. № 279. URL: <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/497.htm>.
10. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 груд. 2010 р. № 1085/2010. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010>.
11. Регіональна рада з питань етнонаціональної політики. URL: <http://www.bukoda.gov.ua/page/regionalna-rada-z-pitan-etonatsionalnoi-politiki-0>.

Надійшла до редколегії 19.10.2017 р.

УДК 351.77: 658.14/17

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Рогова О. Г.,

*к.ю.н., доцент кафедри права та європейської інтеграції,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків*

Висвітлено державну політику фінансування діяльності закладів охорони здоров'я. Досліджено особливості одержання закладами охорони здоров'я благодійних внесків. Здійснено аналіз перешкод наданню платних медичних послуг. Аналіз існуючих механізмів фінансування діяльності закладів охорони здоров'я свідчить про недостатність правового забезпечення політики держави в царині фінансових гарантій.

Ключові слова: охорона здоров'я, державна політика, фінансування, платні медичні послуги, благодійні внески.

© Рогова О. Г., 2017

Rohova O. H.,

PhD in Law, Associate Professor of Law and European Integration Department, KRI NAPA, Kharkiv

STATE POLICY OF FINANCING HEALTH CARE INSTITUTIONS

The article deals with the state policy of financing health care institutions. Characteristics of obtaining charitable contributions in medical institutions are examined. The barriers to providing paid medical services has been examined. The analysis of existing mechanisms for financing the activities of the health care institutions proves the lack of legal support for the state policy in the area of financial guarantees.

Key words: health care, state policy, financing, medical services for a fee, charitable contributions.

Процеси реформування галузі охорони здоров'я (далі – ОЗ) тісно пов'язано з пошуком гарантованих джерел фінансування – як галузі в цілому (на макрорівні), так і діяльності закладів охорони здоров'я (далі – ЗОЗ) державної та комунальної форм власності (на макрорівні). Як науково обґрунтовані альтернативи залучення та заощадження коштів для потреб фінансування ОЗ розглядалися: розмежування видатків за видами медичної допомоги, упровадження загальнообов'язкового медичного страхування, поширення сегмента платних медичних послуг у закладах бюджетної медицини тощо. Численні спроби останніх років вирішити проблему залучення додаткових коштів через альтернативні джерела фінансування не досягли успіху через низку об'єктивних та суб'єктивних причин, серед яких відсутність політичної волі щодо прийняття управлінських рішень та ухвалення відповідних законів, невідповідність чинного правового поля визначеним у ході реформування завданням, пасивний спротив непопулярним реформам з боку значної частини медичної спільноти тощо. Однією з причин такого спротиву є суттєве зниження соціальних гарантій для медичних працівників та руйнація системи мотивації праці в системі ОЗ, що стало наслідком непродуманих змін в умовах оплати праці лікарів.

Спільним наказом Міністерства праці України та Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) України “Про впорядкування умов оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення” від 5 жовтня 2005 р. № 308/519 [13] визначено умови оплати праці працівників ЗОЗ та установ соціального захисту населення на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій бюджетної сфери. Але зміни в механізмах оплати праці медичних працівників, які було здійснено протягом останніх двох років, призвели до зниження соціальних стандартів для практикуючих лікарів. На тлі поступового “зубожіння” вітчизняної системи ОЗ, зумовленого недостатнім фінансуванням останніх років, це ще більше загострило суперечність між декларованим Конституцією України принципом безоплатності медичної допомоги та поширеною практикою залучення коштів пацієнтів до механізмів оплати медичних послуг у бюджетних ЗОЗ.

Протягом усього періоду незалежності України та численних спроб реформування системи ОЗ точилися дискусії щодо вибору механізмів фінансування медичної галузі, можливості залучення додаткових джерел фінансування, збільшення сегмента платних послуг у закладах бюджетної медицини. Р. Богачев, Д. Карамішев, В. Лехан, О. Мусій, В. Рудий, В. Черненко аналізували різні аспекти фінансування діяльності закладів охорони здоров'я та системи ОЗ в цілому. У той же час, віддаючи належне обґрунтованим дослідженням зазначених фахівців, необхідно визнати, що досліджувана проблема залишається дискусійною та “заполітизованою”.

Метою статті є аналіз державної політики фінансування діяльності закладів охорони здоров'я та обґрунтування пропозицій щодо її оптимізації.

Численні спроби вирішити проблему невідповідності практики використання коштів пацієнтів у механізмах оплати медичних послуг у бюджетних ЗОЗ до декларованого принципу безоплатності медичної допомоги спричинили виникнення та поширення в діяльності бюджетних ЗОЗ різноманітних механізмів оплати пацієнтами наданої медичної допомоги та професійної діяльності самих медичних працівників. Такі механізми стали спробою знайти відповіді на численні проблемні питання “хронічного недофінансування” галузі ОЗ, низького рівня заробітної плати медичних працівників, зниження соціальних гарантій та недостатнього матеріального-технічного забезпечення лікувально-діагностичного процесу в бюджетних ЗОЗ. В умовах, коли механізми правового регулювання зазначених питань залишаються недостатніми, не відповідають потребам практики, бюджетні заклади ОЗ намагаються самотужки знайти шляхи залучення додаткових коштів.

Одним із таких механізмів залучення додаткових коштів для фінансування діяльності бюджетних ЗОЗ можуть бути платні медичні послуги. Правову основу надання таких послуг було закладено Постановою Кабінету Міністрів України “Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти” від 17 вересня 1996 р. № 1138 (далі – Постанова КМУ № 1138).

Рішенням Конституційного Суду України (далі – КСУ) від 25 листопада 1998 р. № 15-рп/98 у справі за конституційним поданням 66 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти” (справа про платні медичні послуги) було визнано, що перелік платних послуг, який затверджений Постановою КМУ № 1138, не відповідає Конституції України – є неконституційним [15].

У теперішній час Постанова КМУ № 1138 є чинною в редакції Постанови Кабінету Міністрів України № 989 від 11 липня 2002 р.

Спроби нормативно врегулювати питання надання платних послуг у державних та комунальних закладах ОЗ здійснювалися неодноразово. Зокрема, першою серйозною спробою став спільний наказ МОЗ України та Міністерства фінансів України “Про затвердження Порядку надання платних послуг у державних (комунальних) закладах, установах охорони здоров'я незалежно від підпорядкування та одержання добровільної компенсації від хворих” № 358/273 від 18 грудня 1997 р. (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 25 грудня 1997 р. за № 624/2428). Але дію цього наказу спочатку було призупинено на підставі наказу МОЗ № 350 від 8 грудня 1998 р., а потім наказ було скасовано на підставі наказу МОЗ № 63/69 від 17 березня 1999 р.

Відповідно до Постанови КМУ № 1138 та Постанови Кабінету Міністрів України “Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)” від 25 грудня 1996 р. № 1548 (зі змінами), Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації регулюють (встановлюють) тарифи на платні послуги, що надають лікувально-профілактичні державні і комунальні заклади ОЗ [7].

Так само тарифи на платні послуги в ОЗ можуть регулюватися рішеннями органів місцевого самоврядування. Відповідно до ст. 31 Закону України

“Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності” від 11 вересня 2003 р. № 1160-IV, сільські, селищні, міські, районні в містах, районні та обласні ради з метою реалізації покладених на них повноважень у здійсненні державної регуляторної політики можуть створювати у своєму складі постійні комісії з питань реалізації державної регуляторної політики або можуть покладати ці повноваження на одну з чинних постійних комісій відповідної ради. Рішення щодо затвердження переліку платних послуг та тарифів на такі послуги може бути прийнято за умови попереднього аналізу регуляторного впливу та належного оприлюднення проекту регуляторного акта [8].

Важливим правовим підґрунтям залучення благодійних внесків у діяльність бюджетних ЗОЗ стала Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров’я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування” від 4 серпня 2000 р. № 1222 (далі – Постанова КМУ № 1222) [9].

“Доля” цієї Постанови не була простою, оскільки, згідно зі ст. 1 Закону України “Про благодійну діяльність та благодійні організації” від 5 липня 2012 р. № 5073-VI, “благодійна діяльність – добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара; благодійник – дієздатна фізична особа або юридична особа приватного права (у тому числі благодійна організація), яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності” [5].

Кабінет Міністрів України 14 квітня 2009 р. видав Постанову № 368 “Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222”, якою було внесено зміни до Порядку отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров’я, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування, та в абзацах третьому й четвертому п. 2 Змін, що вносяться до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222 (далі – Зміни) встановлено, що *благодійні (добровільні) внески і пожертви від юридичних та фізичних осіб можуть спрямовуватися на виплату заробітної плати працівникам бюджетних установ і закладів освіти, охорони здоров’я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання* [9].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України “Про деякі заходи щодо поліпшення медичного обслуговування громадян” від 14 квітня 2009 р. № 420-р було вирішено погодитися з пропозицією МОЗ України щодо надання громадянам за їх бажанням: 1) забезпечення за відповідну плату виділення ліжко-місця підвищеної комфортності та персонального доглядальника, створення належних соціально-побутових умов; 2) проведення на замовлення громадян за відповідну плату за межами ЗОЗ консультування, діагностування, лікування.

Президент України В. Ющенко звернувся до КСУ, який Ухвалою від 17 червня 2009 р. відкрив конституційне провадження у справі. Рішенням КСУ № 28-рп/2009 від 28 жовтня 2009 р. було визнано неконституційним положення Постанови КМУ № 1222 про те, що “Благодійні (добровільні) внески і пожертви від юридичних та фізичних осіб можуть спрямовуватися на виплату заробітної плати працівникам установ і закладів охорони

здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання” .

У відповідь Кабінет Міністрів України 21 жовтня 2009 р. видав Розпорядження № 1232-р “Про визнання таким, що втратило чинність, розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2009 р. № 420-р”.

Указом Президента України “Про зупинення дії окремих положень постанови Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2009 року № 368” від 30 квітня 2009 р. № 287/2009 була зупинена дія абзаців третього та четвертого п. 2 Змін, що вносяться до Постанови № 1222, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2009 р. № 368. На обґрунтування такої позиції Президент України зазначив, що Кабінет Міністрів України, видавши Постанову від 14 квітня 2009 р. № 368, врегулював питання, що належить до сфери законодавчого регулювання, чим фактично перебрав на себе повноваження Верховної Ради України, яка є єдиним органом законодавчої влади та уповноважена приймати закони. Діючи у спосіб, що суперечить положенням Конституції України, Кабінет Міністрів України порушив і норми частини другої ст. 6, частини другої ст. 19, частини третьої ст. 113 та частини першої ст. 117 Основного Закону держави, які зобов'язують Уряд України керуватися у своїй діяльності Конституцією та законами України, діяти лише в межах повноважень, на підставі та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Рішенням КСУ у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Постанови Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222” від 28 жовтня 2009 р. № 28-рп/2009 (Справа № 1-36/2009) було визнано неконституційними зазначені Зміни, оскільки, надавши можливість керівникам бюджетних установ, закладів спрямовувати благодійні внески і пожертви на виплату заробітної плати працівникам цих установ та закладів, Кабінет Міністрів України не лише допустив обмеження права благодійника вільно розпоряджатися своїм майном, а й, по суті, змінив правовий режим власності (використання пожертв і благодійних внесків), що згідно з пп. 1, 7 частини першої ст. 92 Конституції України може бути встановлено виключно законами України [14].

Відповідно до чинної редакції Постанови КМУ № 1222, благодійні внески можуть надаватися благодійниками набувачам у грошовій формі для потреб їхнього фінансування за напрямками видатків, визначеними благодійником, а також як товари, роботи, послуги. Якщо благодійником конкретні цілі використання коштів не були визначені, шляхи спрямування благодійного внеску визначаються керівником установи, закладу – набувачів відповідно до першочергових потреб, пов'язаних виключно з основною діяльністю установи, закладу [9].

Частина коштів, отриманих як благодійні (добровільні) внески і пожертви від юридичних та фізичних осіб, може бути спрямовано на виплату заробітної плати працівників установ і закладів освіти, ОЗ, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання відповідно до кошторисів зазначених установ і закладів із дотриманням вимог Закону України “Про благодійництво та благодійні організації” у разі, коли такий напрям видатків визначений благодійником. Важливо підкреслити, що в Постанові КМУ № 1222 зазначено, що благодійні внески не можуть замінити плату за надання установами і закладами платних послуг за переліками, визначеними в установленому порядку [9].

Благодійні внески у грошовій формі зараховуються на рахунок “Суми за дорученням”. Облік товарів, робіт і послуг, отриманих як благодійна допомога, ведеться згідно з Порядком, визначеним Постановою Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку розподілу товарів, отриманих як благодійна допомога, та контролю за цільовим розподілом благодійної допомоги у вигляді наданих послуг або виконаних робіт” від 17 серпня 1998 р. № 1295. Бухгалтерський облік благодійних внесків ведеться відповідно до Порядку бухгалтерського обліку та звітності в бюджетних установах гуманітарної допомоги, затвердженому наказом Головного управління Державного казначейства від 10 грудня 1999 р [11].

Наказом МОЗ України “Про затвердження Порядку розміщення на інформаційних стендах у ЗОЗ інформації щодо наявності лікарських засобів, витратних матеріалів, медичних виробів та харчових продуктів для спеціального дієтичного споживання, отриманих за кошти державного та місцевого бюджетів, благодійної діяльності і гуманітарної допомоги” від 26 квітня 2017 р. № 459 (наказ, що зареєстрований у Міністерстві України 11 липня 2017 р. за № 841/30709, набрав чинності 25 липня 2017 р.) врегульовано порядок розміщення інформації про наявні в ЗОЗ лікарські засоби, витратні матеріали, медичні вироби та харчові продукти для спеціального дієтичного споживання, що отримані за кошти державного та місцевого бюджетів, благодійної діяльності і гуманітарної допомоги. У ЗОЗ цю інформацію щотижня має оприлюднювати спеціально призначена відповідальна особа [10].

Наказом МОЗ України “Про здійснення заходів з контролю за надходженням і використанням благодійних пожертв у закладах охорони здоров'я” від 25 липня 2017 р. № 848 визначено форму для зазначення інформації про надходження і використання благодійних пожертв від фізичних та юридичних осіб, а також встановлено, що з 1 січня 2018 р. ЗОЗ зобов'язані звітувати за зібрані благодійні внески з фізичних та юридичних осіб [12].

Аналіз чинних механізмів фінансування діяльності ЗОЗ свідчить про недостатність правового забезпечення політики держави в царині фінансових гарантій. Ухвалення Верховною Радою України Закону про державні фінансові гарантії надання медичних послуг та лікарських засобів у найбільш оптимістичному прогнозі має створити правове підґрунтя для фінансових гарантій надання пацієнтам необхідних медичних послуг та лікарських засобів за рахунок коштів Державного бюджету України та з часом оптимізувати державну політику фінансування діяльності ЗОЗ та всієї системи ОЗ. Водночас невирішеними залишаються проблеми, пов'язані з реальним фінансовим забезпеченням декларованих державних гарантій. Зокрема, подальших наукових досліджень та практичного обґрунтування потребують такі питання: 1) упровадження адекватної моделі загальнообов'язкового медичного страхування, у межах якої необхідно збалансувати інтереси пацієнтів (застрахованих осіб), роботодавців (як страхувальників та платників єдиного соціального внеску) та органів публічного управління; 2) формування професійно орієнтованої системи мотивації персоналу ЗОЗ, забезпечення адекватного рівня легальних доходів медичних працівників; 3) чітке розмежування на рівні закону (а не підзаконних актів Кабінету Міністрів України) двох переліків станів здоров'я пацієнтів (перший – стани здоров'я пацієнта, за наявності яких пацієнт отримує гарантоване відшкодування витрат на лікування, другий – стани здоров'я, які не охоплюються державними фінансовими гарантіями і можуть бути профінансовані пацієнтами або за рахунок інших не заборонених законом джерел.

Список використаних джерел

1. Конституція України (з офіційним тлумаченням Конституційного Суду України) // Сайт законодавства України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII (з наступними змінами та допов.) // Сайт законодавства України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=2&nreg=2801-12>.
3. Піднебесна Т. Юридичні аспекти отримання благодійних внесків закладами охорони здоров'я // Практика управління ЗОЗ. 2015. № 1. С. 58–61.
4. Присяжна Л. Щодо благодійності, подяки та хабара в медицині // Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2151:shchodo-blagodijnosti-podyaki-ta-khabara-v-meditsini-2&catid=71&Itemid=382.
5. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5073-VI // Сайт законодавства України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>.
6. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 р. № 1138: Постанова КМУ від 22 верес. 2016 р. № 648 // Уряд. портал: Єдиний веб-портал органів виконавчої влади. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249349758>.
7. Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів): Постанова КМУ від 25 груд. 1996 р. № 1548 // Сайт законодавства України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1548-96-%D0%BF>.
8. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 верес. 2003 р. № 1160-IV // Сайт законодавства України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.
9. Про затвердження Порядку отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування: Постанова КМУ від 4 серп. 2000 р. № 1222 // Сайт законодавства України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1222-2000-%D0%BF>.
10. Про затвердження Порядку розміщення на інформаційних стендах у закладах охорони здоров'я інформації щодо наявності лікарських засобів, витратних матеріалів, медичних виробів та харчових продуктів для спеціального дієтичного споживання, отриманих за кошти державного та місцевого бюджетів, благодійної діяльності і гуманітарної допомоги: наказ МОЗ України від 26 квіт. 2017 р. № 459 (наказ зареєстровано в Мін'юсті України 11 лип. 2017 р. за № 841/30709, набрав чинності 25 лип. 2017 р.) // Сайт законодавства України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/z0841-17>.
11. Про затвердження Порядку розподілу товарів, отриманих як благодійна допомога, та контролю за цільовим розподілом благодійної допомоги у вигляді наданих послуг або виконаних робіт: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серп. 1998 р. № 1295 // Сайт законодавства України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1295-98-%D0%BF>.
12. Про здійснення заходів з контролю за надходженням і використанням благодійних пожертв у закладах охорони здоров'я: наказ МОЗ України від 25 лип. 2017 р. № 848 // Офіц. веб-сайт МОЗ України. URL: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20170725_848.html
13. Про впорядкування умов оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення: наказ Мінпраці України та МОЗ України від 5 жовт. 2005 р. № 308/519 (зареєстровано в Мін'юсті України 17 жовт. 2005 р. за № 1209/11489) // Сайт законодавства України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1209-05>.
14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Постанови Кабінету Міністрів України "Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222" від 28 жовтня 2009 р. № 28-рп/2009 (Справа № 1-36/2009) // Сайт законодавства України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v028p710-09>.
15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 66 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти" (справа про платні медичні послуги) від 25 листоп. 1998 р. № 15-рп/98 (Справа № 1-29/98) // Сайт законодавства України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-98>.

Надійшла до редакції 20.11.2017 р.